

ÉVFORDULÓ

- **Glatz Ferenc:** Kis nemzetek között 3
- **Bojtár Endre:** Népek – felfedezés nélkül 4
- **Bojtár Endre:** Államok, nemzetek – nemzettudat 6
- **Voigt Vilmos:** Balti finn népek 12
- **Sz. Bíró Zoltán:** Az önálló balti államok 15
- **Sz. Bíró Zoltán:** Szovjet felügyelet alatt 16

FIGYELŐ

- **Engel Pál:** Magyarország aranyforintja 18
- **Pölskei Ferenc:** A köztársasági eszme előharcosa 21
- **Glatz Ferenc:** Izrael másfél évszázada 23

KÖZÖS DOLGAINK

- **Szász Zoltán:** Erdély-tervek 26

ÉLETKÉPEK, HÉTKÖZNAPOK

- **Zsoldos Attila:** Alattvalók és hívek 29

DISPUTA

- **Ungváry Krisztián:** Furcsa háború 31

Ez évi számaink megjelenését támogatja a Nemzeti Kulturális Alap, a József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány és a Soros Alapítvány

História

Szerkesztő: Glatz Ferenc

A szerkesztőség tagjai: Engel Pál
Kertész István, Sipos Péter,
Szakály Ferenc, Szász Zoltán

Munkatársak: Demeter Zsuzsanna (kép),
Stemlerné Balog Ilona (kép), Kovács Éva (szöveg),
Horváth Imre (számítógépes tördelés)

Felelős kiadó: História Alapítvány
Elnök: Niederhauser Emil
Szerkesztőség: 1014 Budapest, Üri u. 53.
Telefon: 156-0457 Levélcím: Pf 9. Bp. 1250
A História Alapítvány bankszámlaszáma:
501-012539-4 OTP Bp., I. Ker. Alagút u. 3.

Szedés, tördelés: MTA TTI Kiadványcsoportja
Vezető: *Burucs Kornélia*
Készült a MESTERPRINT Kft-nél
Budapest, Külső-Mester u. 82-86.
Felelős vezető: *Szilágyi Tamás*

Megjelenik évente tízszer.
Előfizetési díj: 1 évre 750 Ft

Terjeszti: HIRKER Rt., NH Rt. És alternatív terjesztők
Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál
és a Hírlap-előfizetési és Elektronikus Posta Igazgató-
ságnál (HELP), Budapest, Orczy tér 1-3.

Külföldre előfizethető: Hess András Kereskedelmi Kft.
H-1406 Budapest, P. O. Box 53

HU ISSN 01392409. Index: 25384

Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza!

Kis nemzetek között

Keressük nemzeti kultúránk helyét az új ipari forradalom termelési világrendjében, a globalizálódó világ kultúrájában. Természetes: figyeljük más nemzetek, államok hasonló törekvéseit. És természetes, hogy kérdezzük történetírásunkat, jelentudományainkat: mások milyen tapasztalatait hasznosíthatjuk. A múltból, a jelenből.

Történetírásunk, történelemtanításunk a világtörténelemtől beszélve mindegyre az európai és tengerentúli nagy államok és nagy lélekszámú nemzetek párhuzamos történelmét kínálják. A német, a francia, az orosz, az angol, az amerikai történelmet. Ugyanezek jelenét – politikai rendszerét, oktatási, gazdaságpolitikai módszereit – ajánlják a politológusok és a cselekvő politikusok. Immáron hagyomány. Így került a magyar politikai gondolkodás középpontjába az 1930-as években a német, majd az 1950–60-as években az orosz, 1990 után az amerikai és német „példa”. Történelemtől és jelenről beszélve egyaránt. És a hozzánk hasonló adottságú kis államok és kevés lelket számláló nemzetek, a miénkhez hasonló földrajzi és stratégiai elhelyezkedésű területek? Tárgyalásuk vajon miért marad el mindegyre? A kis kultúrák, a dán, a holland, a belga, a skandináv, a baltikumi népek történelme és jelene. Nem beszélve a finnekről, vagy akár közvetlen szomszédainkról! Akik hozzánk hasonlóan az európai kultúrkör nyugat-európai „magjának” a peremén helyezkednek el.

Mennyi tanulással szolgálhat a kis nemzetek történelmének, jelenmegoldásainak összehasonlító vizsgálata! Ahhoz, hogy józanul szemléljük a magyarság európai ezeréves történelmét, szükséges mércét találni, amellyel a korábbi vezető réteg döntéseit mérhetjük. Hiszen mi más a történelmi feladatok? Az, hogy a múltban a mindenkor alternatívákat feltárja. S hogy magyarázatot találjon arra: mikor, miért döntöttek elődeink valamelyik kínálkozó alternatíva követése mellett. És a mérce csakis az összehasonlítás lehet: nem a „nagyokkal”, de a hozzánk hasonló adottságúakkal.

Figyeljük csak a 10–12. századi államalapítások történelmét. A latin kereszténység és egyben a nyugat-európai területszerzési gyakorlat kiterjedését az északkeleti és délkeleti peremterületeken. Dániától, Svédországon, a Baltikumon, Magyarországon át a Horvátorszáig terjedő „fél-

körön”. Mindenütt szoros a kapcsolat a keresztény hittérítés, az egyházszervezet és az államszervezet létrehozása és ugyanakkor a termelés technikai és a tulajdonviszonyok átalakítása között. Mindenütt más-más eredménnyel. De min múltott az eredményesség? Elrendeltetészerű volt az? Valamiféle „néplelek” vagy csak a szerencse, vagy éppen a vezetők leleménye, okossága határozza meg?... A keresztény univerzalizmus felszívódott a lokális hagyományokba és emelte azokat „irodalmi szintre”. És ahol ez elmaradt – nem egy esetben éppen a nyugat-európai kultúrkör északkeleti peremvidékén –, ott a helyi társadalom termelési ereje, majd később a nemzetté válás is mennyire megkésett. Csak ezen összehasonlítások alapján lehet reálisan hozzászólni a magyar uralkodó réteg modernizáló vagy pogányok hagyományörző politikájához... Szórványos összehasonlító tanulmányaink arra is mutatnak, hogy az északkeleti kis társadalmak helyi vezető rétegeinek ugyanúgy szembe kellett nézniük a fejlettebb, központi területekről kiáramló lovagi kultúrákkal, mint a magyarnak. A helyi társadalmi érdekek és az újra-újra megélénkülő „idegen” kulturális és társadalmi elemek ütközése a kis kultúrák útkeresésének egyik állandó eleme. Az eredmény ezen esetekben is – mind a dánok, mind a svédek, mind a balti népek, vagy a magyarok esetében is – eltérő. Hol gazdagította a lokális kultúrát (mint Magyarországon), hol letaposta azt (ahogy a Baltikum egyes vidékein). Mitől függ a különbség? És folytathatjuk a kívánságlistát e „kis nemzetek” összehasonlító történelme számára.

Történetírásunkban van hagyománya e „peremvidékek” kis nemzeteinek összehasonlító vizsgálatára. („Peremvidék”, vagy másként szerveződött történelmi-társadalmi szerkezet immár? Önmagában is vita-kérdés lehet.) 1931-ben Hajnal István tett ilyen értelmű javaslatot, amelyet azután a világháború, majd pedig a hidegháború zónaszemlélete elfeledtetett. Mind a történetírásban, mind a politikai gondolkodásban. Vajon miért nem nyúlunk vissza a hagyományhoz?

Buzdítjuk a kezdeményezéseket – így a Baltikum történelméről – egy reális múltszemlélethez keresve segítséget. És a jelen választásaihoz keresve tapasztalatokat.

GLATZ FERENC